

Oredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Oredništvo in uprava
za Slovenije in slovenski del
Julijske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

**»KULTURNA BASTINA NEKOG
NARODA NAJUZVIŠENIJA JE
TEKOVINAC.** Tribuna, Rim

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

POZADINE

Više puta smo na ovom mjestu ustvrdili da manjinska pitanja nisu izolirana, već da su ona tek jedan dio kompleksa raznih drugih političkih i gospodarskih problema Evrope. Iz toga proizlazi da se manjinska pitanja ne rješavaju izolirano na osnovu nekih unapred utvrdjenih etičkih ili etičkih formula. Tek kada se ustalasa neki cijeli kompleks pitanja i sporova može doći na površinu i manjinsko pitanje, pa štaviše i onda kada se čini da se o nekom manjinskom pitanju raspravlja izolirano, i tada je uvijek pozadina mnogo materijalnija i realnija nego što su principi pravednosti na koje se pozivaju faktori koji o manjinskim pitanjima pregovaraju i rješavaju.

To ne bi smjelo da bude tako, ali, žalost, ta pozadina je uvijek važnija nego samo pitanje pravednosti, pa moramo sve uzbuncu oko nekih manjinskih pitanja danas promatrati jedino s tog stanovišta. Da se pitanje jezika i nacionalnog opstanka raznih manjina u Evropi promatra sa stanovišta izvrsnih etičkih principa koga ne bi na primjer pisanje rimske »Tribune« odusevilo. Jer ona kaže: pišući o talijanskom jeziku na Malti; »Kulturna baština nekog naroda najuzvišenija je tekovina«. I zaista, tu tvrdnju »Tribune« potpisuje svaki kulturni čovjek i svaka narodna mahinja i svaki polačen narod može tu izreku ispisati kao parolu na svoje zastave. Na drugom mjestu razmatramo opširnije pozadinu borbe talijanske štampe za talijanski jezik na Malti, a ujedno se može s time u vezi spomenuti vijest »Daily Expressa« o sporovima između Hitlera i Mussolinija da se svi Nijemci iz Južnog Tirola presele u Austriju. Ako je ta vijest tačna, tada je shvatljiva i vijest »United Presse« koju smo bili donijeli pred mjesec dana da se, name, Hitler odrekao Južnog Tirola i interesa za tamošnje Nijemce. Tu vijest, kao što je poznato, donijela je bila i sva talijanska štampa, a »Popolo di Trieste« je odusevljeno komentirao taj sporazum. Budući da to nije bilo nigdje demantirano, vjerojatno će biti da i ova vijest »Daily Expressa« o preseljenju Nijemaca iz Južnog Tirola odgovara istini, što bi se moglo zaključiti i po tome što je glasilo Južnotirolaca u emigraciji »Südtiroler Heimat«, koje se štampalo u 36.000 primjerkama u Innsbrucku, zabranjeno.

Ako s Južnog Tirola predjemo na Čehoslovačku i letimično promotrimo sve one borbe za prava Sudetskih Nijemaca poslije Anschlusa, sve one međusobne zapletaje, polemike, prijelne i opasnosti za evropski mir radi te narodne manjine koja ima daleko više političkih i građanskih prava nego sve ostale manjine u Evropi zajedno, bit će nam jasno da su u svim tim slučajevima borbe oko narodnih manjina samo jedan aspekt mnogo dublji i širi kompleksa raznih ideoloških političkih i gospodarskih borbi koje potresaju Evropu. U svim tim slučajevima, kao i u slučaju spora oko ostalih narodnih manjina (na pr. poljsko-njemački spor, čehoslovačko-poljski itd.) osnovno pitanje o principima pravde za pojedince i skupine ne dolazi u obzir, već sva ta pitanja imaju sasna drugu pozadinu.

Nikada se do sada nije o manjinskim pitanjima pisalo kao za ovo posljednje pola godine i nikada se ta pitanja nisu, tako oštro nametnula evropskoj politici kao sada, ali uvijek su ta pitanja tek jedan dio kompleksa. I jedino kao dio kompleksa ona se nameću i rješavaju; jedino kao dio općih ideoloških, političkih i gospodarskih problema Evrope mogu se rješavati i manjinska pitanja i u koliko su problemi pojedinih manjina više povezani s tim općim problemima u toliko se ti manjinski problemi jače ističu i brže rješavaju (d).

Borba za talijanstvo Malte

Engleska daje Malti novi ustav – Protesti talijanske štampe radi ukidanja talijanskoga jezika – Pozadina borbe za talijanstvo Malte

Pred četiri godine kada je bila borba oko jezika na Malti između talijanske i engleske štampe na vrhuncu opširno smo izvijestavali o tom sporu. Kasnije je došla Abesinija, pa Španija i englesko-talijanski sporazum koji je imao da stupi na snagu kada Franco u Španiji pobijedi. Budući da je ta pobjeda izostala i Italija neće da povuče svoje trupe iz Španije, taj sporazum ne stupa na snagu, pa je između Engleske i Italije došlo ponovno do zategnutosti.

To se očituje naročito u talijanskoj štampi koja napada Englesku i pokreće ponovno pitanje talijanskog jezika na Malti, jer se Engleska sprema da daje Malti novi ustav.

Poznato je da je Malta 1921 godine dobila svoj prvi ustav koji je garantirao ovoj britanskoj koloniji autonomnu upravu. Taj ustav britanska vlada je suspendirala 1933 zbog poznatih sukoba, koji su se od 1930 desavali između britanskog gubernera Malte i malteške vlade, koja je bila sastavljena od predstavnika malteške nacionalističke stranke, zapravo fašističke talijanske stranke. Ova stranka pod vodstvom dra Mizza provodila je italofilsku politiku i ubrzo je uspjela onemogućiti u širokim masama anglofilsku stranku lorda Stricklanda. U tome je nacionaliste pomagalo malteško svećenstvo. Britanski guberneri Malte je odlučno na to reagirao i, da suzbije italofilsku propagandu, ukinuo je sve privatne talijanske škole na Malti a profesore i učitelje koji su bili talijanski podanici protjerao sa Malte. Pošto ni tada ova propaganda nije prestajala, britanska vlada je suspendirala ustav i tako je od 1933 ukinuta malteška samouprava. Upravu ove britanske kolonije preuzeo je britanski guberni Malte.

Dotle je na Malti talijanski jezik uz engleski bio priznat kao službeni jezik u državnim uređima i sudovima. Osim toga je talijanski jezik bio nastavni jezik u školama. Nakon ukidanja autonomije talijanski jezik je odbačen i mjesto njega u uređima, sudovima i školama uveden malteški.

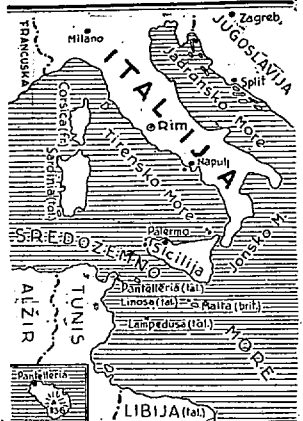
Novi ustav koji će Velika Britanija dati Malti, mnogo se razlikuje od starog ustava, jer ograničuje djelokrug autonomne vlade i isključuje svaku promjenu obziru na upotrebu engleskog jezika i malteškog jezika u uređima, sudovima i školama na Malti. Zakonodavno vijeće koje će prema novom ustavu biti podijeljeno autonomnoj malteškoj vladi, imaće četrdeset članova od kojih će dva imenovati britanski guberni Malte, a osam članova će imenovati autonomna malteška vlada. Drugih 10 članova zakonodavnog vijeća birat će narod. Činovići ne će moći biti birani za članove zakonodavnog vijeća. Guberneri Malte će predsjedavati zakonodavnim vijeću.

Jeziko pitanja kao i sva pitanja koja se tiču državne obrane, ne spadaju u djelokrug autonomne vlade i ne će moći biti diskutirana u zakonodavnom vijeću. Nema sumnje, da će uspostava ovako ograničene autonomije izazvati negodovanje kod malteških nacionalista. Na to već upozoruje londonski »Times«, koji tvrdi, da su malteški nacionalisti razočarani, jer su se nadali, da će moći iskoristiti novi ustav, da pokrenu diskusiju o jezonom pitanju i tako ponovno uvedu talijanski jezik kao drugi ili barem treći službeni jezik.

Talijanska štampa osuđuje ovaj postupak Vel. Britanije prema Malti i protestira, što britanska vlada uskraćuje malteškom stanovništvu pravo da rješava o jezonom pitanju, kao i pitanjima, koja se tiču državne obrane.

To nepovjerenje prema malteškom stanovništvu ne može – kaže »Giornale d'Italia« – opravdati britanska tvrdnja, da je položaj Malte kao velike tvrđave i važne pomorske baze na glavnom britanskom imperijalnom putu kroz Sredozemno more vrlo delikatna, i da zato britanska vlada mora oprezno postupati, da oni elementi na Malti, koji su italofilski orijentirani ne bi oštetili britanske imperijalne interese. Postavljajući pitanje, zašto Malta samo zato što je velj. Britaniji predstavljala jednu veliku tvrđavu i važnu pomorsku bazu, nema pravo da se stavi talijanskim jezikom.

»Tribuna« kaže: »Popovi sa britanskim krsalca ne mogu podnositi ljepi Danteov jezik. Svakome mora

Karta pokazuje položaj Malte i Pantelerije između Afrike i Italije

biti očit o kakvim se grubim sredstvima pokušava prigušiti duh, koji se mora boriti protiv ogromnih topova kalibra od 381 mm.

To se naravno mora bolno dojmiti Italije, jer se na ovaj način ne mogu odstraniti sjene sumnje između nas i Vel. Britanije.

KULTURNA BASTINA JEDNOG NARODA NAJUZVIŠENIJA JE TEKOVINA.

Rim ne može, a da ne požali, što se njegov jezik izbacuje s Malte. U stvari novi malteški ustav nije ništa drugo, nego igračka u rukama Engleza. »Prema tom ustavu malteško stanovništvo nema nikakva udjela u upravi svoje zemlje, pa zato tvrdnja »Timesa« o nekoj britanskoj velikodušnosti predstavljajući grubo izrugivanje stanovnika Malte, koji nisu Afrikanci, nego predstavnici jedne stare i sjajne mediteranske civilizacije.

Tako »Tribuna« piše o talijanskom jeziku Malte. Medijum Englezi tvrde da se na Malti govori posebni malteški jezik koji da je Talijanima nerazumljiv, a samo inteligencija koja je študirala u Italiji da razumije talijanski. Osim toga, kaže Englezi, malteški nacionalisti su zapravo talijanski fašisti podržavani i potpomagani moralno i materijalno iz Italije. Uvodejujem malteškog jezika namjesto talijanskoga, pisu engleski listovi, vrši se samo pravednost, jer Maltežani ne razumiju talijanski i za njih je talijanski jezik isto toliko stran koliko i engleski.

Za ilustraciju tih engleskih tvrdnji DONOSIMO JEDAN DIO OČENASA U MALTEŠKOM JEZIKU

kako ga je zabilježio g. Ivan Andrović 1900 godine u glavnom gradu Malte La Valetta (Vidi G. Andrović: La Questione croata, Split, 1903, strana 24 i 25).

Malteški glasi Očenasa ovako:
Missirna li into fis smeniet, Jikkades ismeo-Tigi saltanate. Icut ni trid int, chif fis sema hecda f'part Hobzna ta collium atina ilum – U ahrlina dunnibetna, chif abna nahrnu ill min hata galhalna itd.

A talijanski glasi:
Padre nostro che sei nel cielo, sia santificato il nome tuo. Venga il regno tuo. Sia fatta la volontà tua in terra come in cielo. Dacci oggi il nostro pane quotidiano – Ermettici i nostri debiti, come noi li rimettiamo ai nostri debitori itd.

Po ovome bi se moglo zaključiti da Englezi imaju pravo kada tvrde da malteški jezik nije neki talijanski dijalekt, već posebni jezik.

Zanimljivo je da je pisanje talijanskog jezika u talijanskom jeziku došlo iz nedavnog Mussolinijevog lijeta na otok Panteleriju. Tom prilikom je Mussolini, kao što je

poznato, izjavio svoje zadovoljstvo s izvršenim radovima na utvrđivanju tog otoka i tada se pisalo da će Italija iseliti sve stanovnike s tog otoka kako bi ga mogla pretvoriti u neosvojivu tvrđavu i protužbu Malti, jer se osvojenjem Abesinije političko-strateško težaji Italije pomaknuo na jug. Otok Sicilija postao je jezgrom talijanskog obrambenog sistema, jer je odavle Italija u mogućnosti da vrši pritisak ne samo na engleske nego i francuske pomorske položaje. Ovaj otok površine 25.461 km² udaljen je od Afrike samo 150 km te služi kao most između Italije i Afrike. Manevri vodjeni u augustu 1937 god. imali su zadatak zauzeća Sicilije sa zapada, ali se to pokazalo nemogućim. Italija je tada pristupila još daljnjim mjerama proglašivši (1937) kilsurasti otok Panteleriju uporištem za avijone i podmornice. Jer je Pantelerija udaljena od Italije samo 96, a od Tunisa 80 km, izazvala je ova mjera znatnu zarbunost u Engleskoj i u Francuskoj. Pantelerija koja imade samo 83 km² površine zapravo je krater jednog ugaslog vulkana. Na njoj je nekoliko vrhova vrela. Nema većih uvjeta i mogućnosti za naseljavanje, ali sa svojom kilsurastom samomajom i rastrogom obalom i dubokim uvalama vrlo je pogodna za podmorničku bazu, dok se za aeroplanski bazu većeg stepena izgrađuje sada brzim tempom.

Pantelerija, koja ima da služi kao protužbu Malte – udaljena je od ove samo 200 km.

Englezi vrlo dobro znadu važnost Pantelerije, naročito od 1935 god. kada je Italija počela osvajanjem Abesinije, jer je Mussolini osjetio tada veliku smetnju Malte, ali i sam položaj Malte postao je sam po sebi tim momentom neodrživim, pa je Engleska za vrijeme abesinske krize ispraznila Maltu od engleske flote, jer je bila ugrožena od sabrane zračne flote na Siciliji. Sicilijanski bombasni pogovj ovaj engleski otok da dosegnu za 20 časaka.

Medijum u zadnje vrijeme utvrde Malte znatno su pojačane. Radi li se samo o navali ratnih brodova, to se Grand Harbour, (luka otoka) dade vrlo dobro braniti. Ali protiv zračnih napadaja, radi svojih uskih izlaza, kroz koje se veliki ratni brodovi mogu samo vrlo polagano kretati, otok je slabo utvrđen. U ostalom, ova britska tvrđava prema izjavama engleskih vojnih krugova ima u glavnom samo ofenzivni cilj: ležati iza ledja glavne talijanske transveresale mora se sa nje pomoću nenadanih ispada ratne flote nanijeti neprijatelju ozbiljni udarci, prije nego li ovaj uzmogne da razvije svoju snagu. No kod duljeg trajanja neprijateljstava zadržavanje velikih ratnih brodova u Grand Harbouru može da bude opasno.

Englezi koji posjeduju Maltu od 1800 god. učinili su je strateški važnom tek od otvorenja Sueskog kanala. 1869. Tada su Englezi taj otok utvrdili i učinili ga matičnom lukom za sredozemnu flotu snabdjevši Maltu jakom posadom i arsenalom.

Prema tome borba za talijanski jezik na Malti s jedne strane i ukidanje tog jezika s druge strane ima daleko dublje posadine nego što su to sentimentalni rasudi o »jeziku Dantea« koje navodi »Tribuna«. Ako se još ima na umu da Italija groznojavu utvrđuje Dodekanes, narodu glavni otok Rodos, kao protužbu engleskom Cipru, i ako se pod tim kutom promatraju dogđajaj u Palestini kao i francusko-turski sporazum o Aleksandriji, a da se i ne govori o Španiji,

vidi se da je borba oko jezika na Malti tek jedan mali aspekt one očajne borbe za prežviat sa Sredozemnom moru koja se odvija svom svojem šestinom naročito od početka abesinskog rata na ovamo. (t).

Broj našeg čekovnog računa

je 36.789. Ako nemate našu čekovnu upisnicu, možete na svakoj pošti kupiti za 25 para prazna čekovnu upisnicu, na kojoj ispisati našu adresu i broj ček. računa 36.789 i poslati dužav pretplatu.

Od Soče do Rečine -- od Triglava do Kamenjaka

NOVI RIJEČKI BISKUP

Rijeka, august 1938. — Novim riječkim biskupom imenovan je dosadašnji kanoik crkve sv. Marka u Veneciji, Msgr. Ugo Comizzo. Kao što je poznato, dosadašnji riječki biskup msgr. Antonio Santin bio je postavljen za biskupa trišćansko-koparske biskupije kojom je upravljao gorički nadbiskup msgr. Carlo Margott iz smjerenja biskupa Fogara. Santin je do sada administrirao i riječku biskupiju.

Vraćen s Rijeka

Sušak, augusta 1938. Sušačka pogranična policija s naše strane i riječka Kvartala s talijanske strane izdavaju uzajamno licima koja prebivaju u njihovim područjima pogranične prelazne karite u naročitim slučajevima, koje važe za tri dana. Takovu prelaznu kartu dobio je i naš učitelj g. Prebilit Rudolf iz Sušaka. — Prešao je dana 6 ovog mjeseca most i od talijanskih pograničnih organa dozvoljen mu je ulaz u Rijeku. Produžio je put za unutrašnjost grada i došao na ugao ulice Fiumara i t ga je presreo jedan karabinjer i preveo ga na most, gdje ga je dežurni policijski organ ponovno ispitao i saopćio mu novu odredbu: «Lei non puo entrare» — Vi ne možete ući. Bio je uz pratnju karabinjera otprečen do sredine mosta i vraćen na Sušak.

Turisti sa zastavicama

Sušak, 24 augusta. Ove je godine dosta živ potpisa stranaca, među kojima ima priličan broj Nijemaca. Među njima ima ih prilično koji dolaze sa svojim automobilima i dvokolonicama, a na svoje automobile kao i dvokolice stavljaju s jedne strane njemačku, a s druge strane talijansku zastavu.

Tim povodom dogodio se pred osam dana kod Piramide, na početku Istarske ulice mali incident između građana i dvojice njemačkih turista na biciklima radi tih zastavica.

U vezi s time saznajemo da su se neki njemački turisti, koji su došli sa automobilom kojeg su ostavili pred hotelom «Jadrans» žalili upravi hotela, da im je neko nepoznato lice ukralo male zastavice. Upućeni su od uprave hotela da u buduće dovode sa sobom... i svoje članove S. S. odreda radi zaštite... zastavica.

Promjena kvestora

Rijeka, augusta 1938. Šef riječke kvestore dr. Eduard Amati postavljen je za generalnog inspektora Ministarstva unutrašnjih djela u Rimu, a Rijeku je postavljen za kvestora neki Genovesi iz Vidna.

Nikola Kosmač vraća se sa robije

Trst, 16 augusta 1938. Saznajemo, da se u toku ovog tjedna vraća iz zatvora Nikola Kosmač iz Boršta, koji je sudjelovao 23 godina robije. Prema pisanima koja su stizala, rodbini u Boršt-Zabrezec izgleda, da je jednak u zatvoru potuđio.

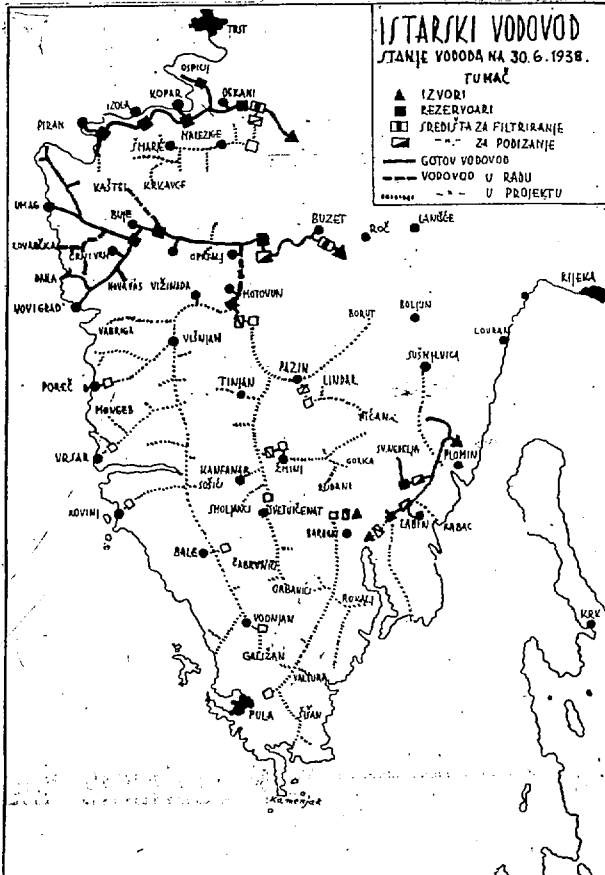
Pogranične karte

Rijeka, augusta 1938. Nakon potpisa beogradskog ugovora između Jugoslavije i Italije ovdašnje pogranično stanovništvo očekivalo je da će uslijed nemogućice granice na Riječini nastati novo, bolje i jednoljivije-raspoloženje u prelaznici s jedne strane na drugu. Nažalost u tome su se svi prevarli, jer ne samo da se danas ne prelazi lakše nego prije, već naprotiv vlastiti jedne i druge strane otežavaju prelaznice na Rijeku i iz Rijeka na Sušak. Interesantno je da mnogi pojedinci koji su kroz niz godina imali stalne prelazne karte, danas ih ne mogu dobiti i ako ih neki dobiju, trebaju čekati tri do četiri mjeseca, što prije nije nikada bilo slučaj. Inače pojedinačno i jedne i s druge strane koji uz sve intervencije ne mogu ovakve pogranične karte da dobiti, i ako im je neophodno potrebno.

INCIDENT U ILOVIKU

Ilovik, jula 1938. — (Donosimo sa zakasnijem ovaj dopis iz Ilovika, jer smo ga primili od jednog našeg iseljenika preko Pariza. Op. ur.) — Na dan sv. Petra kada je u Iloviku (Lošin) crkveni god dorodilo se nemili incident. Tog jutra su na klupama ispred crkve osvanuli neki natpis upereni protiv režima. Nastala je velika uzbuha i karabinjeri su uhapsili sedam ljudi i to: Jadrošić Marijana, Ivoza i Eduarda, Šimuna Nežića i Budinić Petra, Matu i Marka. Ali iz za 48 sati provedenih u zatvoru morali su biti pušteni, jer se ispotalo, da oni nisu za to krivi. U Iloviku već odavno ne postoji hrvatska molitva u crkvi i za najviše slušala za izbacivanje hrvatskog jezika iz crkve i uopće za «širanje talijanštva» u Iloviku ima fašista iz Ilovika Luit Budinić koji se sada nalazi u Mariboru.

ISTARSKI VODOVOD

U «Corriere istrianu» napisao je Giovanni Mrak Maracchi dug prikaz dosadašnjih radova na istarskom vodovodu. Mjesto opisa tog vodovoda donosimo donju kartu koja prikazuje cijelu mrežu istarskog vodovoda.

Napadaj cigana na seljake

Podgorje, augusta 1938. Još od projekta u našim krajevima pojavile su se velike skupine cigana, a i drugih skitnica. Oni su se utaborili u šumi na Slavniku. Cigani i ostale skitnice došli su iz Trsta, jer su ih vlasti iz grada potjeralo. Već više puta se desilo da je mnogina iz dvorišta, a i iz kuće poneslato rublje, kokoši, pa i svinje. Mnogo puta bili su napadnuti i opljačkani putnici na cesti. Pred nekoliko dana su pedesetorica cigana napali između našeg sela i Jelovca u šumi jedan luksuzni auto u kojem su se vozila trojica trgovaca iz Trsta. Cigani su ih do gola opljačkali. Zbog ove nove opasnosti povedena je opsežna racija u kojoj je sudjelovalo 50 karabinjera, pa je između njih i cigana došlo do ogorčene borbe vatrenim oružjem.

U ovom okršaju bilo je nekoliko karabinjera ranjenih. Ne znamo koliko je bilo cigana ranjenih, jer oni su se razbježili i nije bilo vidjeti ni jednog ranjenog, a ni ubačenog osim jedne ženske s djetetom. Ona je bila ranjena u lijevu nogu, te nije mogla da pobegne s ostalima. Odveli su je u Trst u bolnicu. Ne znamo kakva će sudbina zaživjeti ostale, jer svaki dan kruže velike patrole karabinjera po šumi i u svakoj doba čuje se sa raznilim mjestima pucajava pušaka.

Vodice augusta 1938. Pred nekoliko dana napali su cigani našeg seljaka Ribarić Josipa (Frlan) na cesti između sela Podgorje i sela Jelovca. On se vraćao kući kolima iz Trsta s kojima je vozio na prodaju drvna. Na kolima je vozio tri-dvestet kg. žutog brašna, dva kg. riže, 2 kg. makarona, 1 kg. šećera, 1 kg. slanina i cijelog uzga za nazali i sve mu odnijeli. Osim toga oduzeli su mu gotovog novca 70 lira, te kaput, dva pokrivača za konja i džepni sat. U ovom napadu na Ribarića sudjelovalo je dvanaest osoba i ovi su bili dobro naoružani. Zbog ovog događaja naš je narod u strahu te se niko ne usudjuje ići nikuda s kolima jer se svaki boji da mu se ne desi kao što se desilo Ribariću.

ISTISKIVANJE NAŠIH MESARA

Rijeka, augusta 1938. Italija je bila sve do potpisa beogradskog trgovačkog ugovora najbolji kupac drvna, stoke i zemljanih proizvoda iz Jugoslavije. U posljednje vrijeme uslijed drvna formalno je obustavljen izvoz teškoća dobivanja uvoznih dozvola i radi pasivnog klintsčkog sada. Izvoz stoke u Italiju s kojim su se bavili isključivo izvoznici iz Sušaka već decenije i decenije i koji se posljednjih par godina odvijao uz najveće teškoće sada ih je potpuno otkinut iz ruku. U Italiju se sada sva stoka uvodi posredstvom stočnog uvoznog društva, koje imade monopol za uvoz stoke u Italiju i od kojega ovdašnji mesari moraju kupovati meso.

Ovo je jedan dokaz više, kako talijanske vlasti sistematski istiskuju naše ljude sa Rijeke. Najprije su otkinuli sve naše klaničare jugoslavenske državljanine, koji su već decenije živili u riječkoj klanici. Ovom uredbom sada su potpunoa sistematski potkijuju hrvatski element na Rijeci, koji uslijed shramaštva propada i sel, a u najviše položaje dovode se Talijani iz unutrašnjosti, koji jednovo sve više i više zauzimalju razne položaje u upravi, trgovini kao i drugim obrtnim granama.

200 lira za ulazak u Italiju

Rijeka, augusta 1938. Talijanske pogranične vlasti ne dozvoljavaju ulaz u Italiju stranim turistima ako nemaju najmanje dvije stotine talijanskih lira. Bilo je u toku ovog mjeseca nekoliko manjih grupa i pojedinačno turista njemačkih državljanin iz Reicha koji su nakon boravka kao turisti u Jugoslaviju preko Sušaka htjeli prođu put u Italiju. Budući da nisu imali predviđenu svotu od najmanje 200 lira, a niti za tu svotu pokrile u stranin valutama, to su od strane talijanskih carinskih i policijskih pograničnih organa vraćeni na Sušak.

Cene kruhu so porasle

Po uvedbi nove mešanice moke, ki sestoji iz 90 odstotkov pšenične i 10 odstotkov koruzne, se je kruh nekoliko zboljšal. Zaradi tega so tudi cene primomo poskočile kakor povzemamo to po Italijanskih listih. Kruh stane sedaj na Tržaskem v oblikah po 60 g težo 240 lire, po 150 do 200 g 220 lire, 200 do 500 g po 2 liri, 500 do 1000 g po 1,90 (prej 1,75) lire, v Istri po 2,30, 2,10, 2, odn. 1,80 (prej 1,75) lire. V reški pokrajini, ki je zaradi svobodnega pasu se zmernom v izjemno ugodnem položaju, pa je po 1,70 (prej 1,60) lire kg. Tako imenovani »pane comune«, ki so ga pekli iz mešanice pšenične, koruzne in krompirjeve moke in ki so ga ljudje radi nizke cene najvše kupovali, so prej prodajali v Trstu po 1,60, v Pulju in v Gorici po 1,65 lire kg. Tako so sedaj nastale ne glede na kakovost kruha med cenami diference po 25 do 30 cent.

Cene kruhu prve vrste, kako nastavljene precej više, tako da si ga širši ljudski sloji ne bodo mogli privoščiti. V Trstu ga prodajajo po 2,90 lire za kg. Cene kruhu, ki mu prinnesio oja, so se dvignile na 3,40, s primnesio macia ali mleka ali sladkorja pa celo na 6 do 6,80 lire za kg. Podobne su cene, tem vstam kruha tudi v drugih pokrajinah. Iz tega je razvidno, da so cene poskočile slabši vzeti kruha, kakor kažejo objave v listih, povprečno 8 do 10%, pri drugih vrstah pa še v znatno veći meri.

Majka Josipa Poropata optuzena

Vodice, augusta 1938. Bili smo već javili o strašnom ubistvu i samoubistvu Poropat Josipa i o hurenju njegove majke. Njegova je majka postavljena sada pred sud, jer se istragom ustanovilo, da je ona kriva, jer je svoje sina nagovorila da učini ovo strašno djelo. Ujedno joj je nasa općina na predlog viših vlasti oduzela službu primalno u našoj općini te je raspisala natječaj za novu primajlu Djeva. Maja Poropata smješćena su kod roditelju njegove pokojne žene.

Drebiz

— Ajdovšćina. — V Hablju je umrla 25-ljetna Marija Kompare. V mirzi voditi je nenadoma postalo sišno in se predac je prišla pomoć. je zemlja pod vodo.

— Buenos Aires. — Umrla je Marita Vidmar, stara 33 let doma iz Brij pri Rihembercu.

— Gorica. — K. je sel 5-letni Ivanček Jereb po ozki bivi, je po nesreći padel v vodo in utonul.

— Gorica. — V Slovrencu v Brdih je nel novo mašo Izidor Kodermac, brat volčanskega župnika Loizeta Kodermaca.

— Gorica. — Pećinjsko nadzorstvo je bilo ukinjeno učitelju Antonu Rutarju iz Čadrga pri Tolminu.

— Gorica. — Za monsignorja je bil imenovan Aloiz Filić, dekan u Grcu.

— Izola. — Gerbec Roza stara, 37 let, je padla z drevesa in se teško pobila. Zlomila si je hrbtenicu in dobila teško rano na glavi.

— Medana. — Zaradi bolnišnosti je prišlo slabo 55-ljetni Mariji Ali roj. Kozina, ko je sedela pri oćinjuši. Po nesreći je padla v oćni in se moćno opekla, tako da je umrla za posledicami u bolnišnici.

— Newburg. — V Newburgu je umrl John Vidmar, ki je bil doma iz Idrije, v Ameriki je bil 24 let. Naj počiva v miru!

— Solkan. — Pri prehodu čez železniški tir je motorni vlak, ki je prišel iz Podbrda, povozil Katarino Plesnicarijevo, staro 65 let, iz Gorlice Ker se je vlač z vso silo zaletel vanjo. Je bila takoj mrtva.

— Trst. — Konj je podrl na tla 72-ljetno Josipino Večk. V bolnišnici bo morala ostati 15 dni, fe ne nastopijo komplikacije.

— Trst. — Ngo si je zlomila Klara Jelušić, stara 83 let. Zdraviti se bo morala 6 tednov.

— Trst. — Motorni vlak, ki vozil protu Pulji, je povozil pri žel. prehodu pri Sv. M. Magdaleni Terezo Kočljan, staro 72 let, ko je gnala kravo na pašo. Krava je bila takoj ubita, nesrećnik je vlač zadel-s stan i jo vgršt od stran. Zadoljila je smrtnu rane na glavi, počela ih je lobanjati in si pretresla mozgane. V bolnišnici imajo le malo upanja, da bi jo rešili.

— Trst. — «Piccolo» je prinnesel seznam 1.151 imen družan z najvše sedmičnim stnovi. Zelo veliko je število slovenskih primlkov.

— Višnjevnik. — Umrla je Regina Sirkova, stara 71 let, vdova po znanom posestniku Ivanu Kristančiću.

PREGLED DOGODKOV

ODLOMKI IZ NAŠE ZGODOVINE

SMRT ANDRIJE HLINKE

ANDRIJA HLINKA

U Ružomberku je umro 16 o. m. vojda Slovačke pučke stranke msgr. Andrija Hlinka. Andrija Hlinka rođen je 29 septembra 1864 u Cenevi u Slovačkoj. Roditelji su mu bili seljaci. Godine 1889 zaradjen je za svećenika, pa je gotovo cijeli ljudski vijek probavio kao župnik Ružomberka. Kao takav postao je papirskim komornikom, a god. 1927 apostolskim protenorom. Andrija Hlinka jedan je od onih Slovaka, koji su još za vrijeme mađarske vlasti nad Slovačkom odlučno ustali da brane prava svoga naroda, da ga podignu i osvijeste. U Českoslovačkoj vladi je par puta bila i njegova stranka, ali je većinu vremena od 1918 proveo u opoziciji tražeći striktnu primjenu pilsburskog sporazuma između Čeha i Slovaka.

Sprovod pok. Hlinka je bio veličanstven. Prisustvovalo je mnogo delegacija iz inostranstva, a predsjednik čehoslovačke vlade dr. Milan Hořdžija koji je i sam Slovak oprostio se na grobnom od sam. Hlinka a zastupnik slovačke stranke Tisov je u svom govoru nad grobnom izjavio da je Hlinka borio za slobodu Slovačke u granicama Českoslovačke republike.

Sporazum Male antante z Mađžarsko

Na Bledu su se te dni sestali predstavnici Male antante. Kot glavna točka razgovorov so bili pregovori z Mađžarsko. Iz komunikacije sledi, da so se pregovori, ki so se vodili s strani Male antante že leto dni zaključili na Bledu z zadovoljstvom. Obe strani so se zavzdale, da ne bodo uporabljale materialne sile v reševanju medsebojnih sporov. Mađžarsko so priznali pravico in ravnopravnost v oborožitvi. Dasi so ugotovili, da Zveza narodov ne odgovarja ciljem v popolnosti kljub temu je Mala antanta pripravljena delovati z njo.

Jug-tal. komisija za procjenu štete od požara

Rijeka, 19 augusta 1938. Danas je završila svoj rad mjesovita jugoslovensko-talijanska komisija koja se je sastala na Rijeci radi procjene šteta prouzročenih požarom posjednicima jugoslovenskih državljanima. Požarne štete prouzročene su još u godini 1936, a bilo ih je prijavljenih po oštećenim vlasnicima uz željezničku prugu devetnaest, a na drugim mjestima četiri. Komisija je u nekim spornim slučajevima izišla na lice mjesta radi utvrđivanja štete.

Zbog otezanja za priznanje tih šteta i za sastav komisije prošle su pune dvije godine, te je teško bilo utvrditi faktične opsege tadanjih požara. Procjena iznosi preko jedne trećine prijavljenih šteta, što će svakako dobro doći oštećenim seljacima. Najviše oštećenih posjednika ima iz sela Spinićli i Rubušićeva klastavskoga.

Sp. talijanske strane bile je obćanice da će do likvidacije i isplate procjenjenih šteta doći u najskorije vrijeme. Komisija je bila sastavljena od delegata jugoslovenske vlade g. ing. Ante Ruzića, višeg savjetnika Ministarstva šuma i delegata talijanske vlade g. dr. ing. Morelli Angiola, komandanta Sumarske milicije i g. ing. Zamolinia Karla od strane talijanskih Državnih željeznica.

Zatvoritev čeških sol na Dunaju

Kakor poročajo z Dunaja, je deželni šolski svet na Dunaju odredil, da se mora s šolskim l. 1938-39 zapreti prvi razred vseh čeških sol na Dunaju. Odkol se nanaša brez izjeme na vse češke sole, ne glede na njihov tip in je merodajni samo učni jezik Prirakovalci je, da bodo solnici odkoli izdani tudi gleda solstva drugih narodnih manjšin v nekdanji Avstriji.

MALE VIJESTI

Nazadovanje nemškega kulturnega vpliva je postalo zadnja leta posebno občutljivo. Od l. 1933. so iz nove nemške dramske proizvodnje utrpizirali v inozemstvu samo tri dela. Od leta 1933. dalje je bilo prevedenih v tuje jezike samo 118 nemških knjiž. med njimi 79 znanstvenih, medtem ko je bilo v l. 1931/32. prevedenih samo literarnih del 600. prav tako tudi večje številke znanstvenih. Literatura, ki je v priložni službi nacionalnega egoizma, ne more zanimati tujih narodov. Opaziti pa je narasćajoće zanimanje za francosko knjigo. V zadnjih 5 letih so se prevodi iz francoske literature v tuje jezike dvignili v leploslovju za 40%, v znanstvenih delih za 34%, v dramatikih za 20%.

Češkoslovaška je izdala lani okrog 10.000 knjig, čeprav šteje samo 15 milijonov prebivalcev. Rusija je izdala 42.440 knjig, Japonska 30.347, Nemčija 23.212, angleška Indija 16.278, Anglija 16.110, Italija 10.484, Francija 10.278, Norveška 3.756. Iz teh številk bi sledilo, da je Češkoslovaška sorazmerno svojevemu številu v produkciji prva na svetu.

Italija je izgubila več moč v Španiji nego v Abesiniji, tako zagotavljajo madridski listi. Ponalističujejo iz fašističnega lista 'Popolo d'Italia', da je od 60.000 Italijanov, kolikor jih je bilo poslanih v Španijo, padlo doslej 9.000, a obenem izjavljajo, da so izube mnogo večje, nego Italijani sami priznavajo. V eni sami bitki, ob reki Ebro, je bilo 3.000 italijanskih 'protostoljcev' mrtvih in ranjenih.

General Franco je izdal predpise o avtorskih pravicah za svoje ozemlje, v smislu katerih mora dati vsak književnik 50% svojih taniem v vojne namežve.

Za kontrolo nad Španijo je tudi v južnoslovaškem državnem preračunu določenih 2.778.412 din.

1.440.866 kg razstrelivnih snovi so Italijanski letalci vržili na španska mesta v prvih treh mesecih tega leta. V istem času so izstrelili 180.000 krogel iz strojn. Te statistične podatke je objavilo italijansko časopisje.

Derila za jubilejni obrambni sklad CSR. Do dne 10. avgusta je za jubilejni obrambni sklad Českoslovaške republike vložila 172.977 oseb v gotovini 436.899.982 Kč.

1.000.000 Špancev je že padlo na obeh straneh v državljanski vojni. To priznavajo tako francojci kakor republikanci.

Izvoz živine iz Jugoslavije v Italijo pokazuje v prvi polovici tega leta ogromen padec. Pad je predvsem zakrivilo zmanjšanje našega izvoza v Nemčijo in Italijo. V drugi polovici zavzeta to padanje izvoza vedno večji obseg. Italijanska vlada je vpeljela pred kratkim monopol na uvoz živine in mesa iz inozemstva.

U pogledu rasnog pitanja u Italiji postignuto je pomirenje fašističke stranke i katoličke akcije.

Ministar unutrašnjih poslova zabranilo je ulazak i raspacivanje u Jugoslaviju listu »La voce degli Italiani«, koja izlazi u Parizu, kao glasilo talijanskih emigranata.

Pregovori Sovjetske Rusije i Japana za sporazum u odredjivanju granice kod Čang-Ku-Fenga teško napreduju, jer se stranke nisu složile u pogledu dokumenata i geografskih karakara, koje imaju da služe kao baza pregovorima.

Zbog govora Dalakiera, t. j. zbog navješćava reforme u zakonu o 40-satnoj radnoj nedjelji, predali su ostavke ministri Frossard i Ramadier. Kriza je brzo riješena i na njihova mjesta postavljeni su de Monzie i Peumareaux.

Italija bi dugo vojno le teško održala. Zaradi toga bi tudi svojo vojno temu dejstvo prilagodila. To ji narekuje njen gospodarski ustroj. V tem smislu so bile priljene precej velike in pomehne vojaške vseje v Abručih. »Giornale d'Italia« piše, da mora Italija v bodočnosti vojno odločiti v najkrajšem času. Zaradi pomanjkanja surovin je Italija k temu prisiljena in mora biti pripravljena, da z največjo naglieo in z vsemi silami, tehničnimi in ljudskimi, premaga »sovražnika« aif pa da mu zada odločilen poraz in to v najkrajšem času. Kajti zaradi pomanjkanja je najnujnejših surovin tako za vojne namene, kakor tudi za industrijo in za prehrano prebivalstva, dolge vojne Italija ne more vzdržati. Nasprotno pa naš španska vojna počuje, da je pri vojni hitrost precej relativna pojem. Kljub velikim premoči Franco ni ne prej in ne sedaj mogel izrojevati odločilne zmage.

MUNCI IN ŽEZANCI - NEKDANJI JESIHARJI

Privilegij Čičarije, ki je segel daleč po svetu

Ljubljanski »Introc« od 30 julija prinaša ta le glasek o Čičih. Ko še ni bilo železnic so krošnjariji po naših vaseh in mestih ljudje, ki so po svoji noši, narečju in ponujanem blagu ostali dolgo časa v spominu. Ribničian s suho robo belokrajinski platnarji, Rezjanke s črno ruto in košaro najrazličnejše drobne robe, ki so jo zamenjavale za čipe izčesanih las ali prirězanih kit, lončevcezi s svojo krošnjo in mareljari, visokorasti dalmatinski krošnjariji s silkovito, predvojno narodno nošo, kopirtariji čevljariji s smolo in dreto, pa vrsta drugih zastopnikov teh nomadov preproste narodne obrti je žela po svetu uspene, ki so v skromni meri pripomogli do zaslužka in dovoljne prehrane čez zimo. Mnogi teh stanov se potikajo še danes okrog, povsem izginili pa so iz naših krajev to in onstran meje glasni jesiharji.

Jesihaaa, jesihaaa je šlo skozi vas, ko se je po prašni cesti približal hišam majhen osliček z vozikom, na katerem je sedel pri sodčikih z barigo dolgokraki istrski oćanec s fantičem, ki je pobiral korake po temnih kuhinjah, izbah, skredajih in polju ter vabil gospodinje na dobro kupčijo podizajoće kapljice. Po večini so bili ti popotniki doma iz vasi Mune in Žezane v Istrski Čičariji. Čič v silkovi narodni nošnji je venomer kričal, hvaili na vse pretege svoje blago, se pridušal o pristnosti in izbori kakovosti jesiha. Značilna stara narodna pesem je ovkovačila pristnost njihovega blaga z versčiami:

»Kupite jesiha ljutega, več vode nego drugega. Čič kamo počiva, tamo doliva.« Aprila so jesiharji zapregli in se jeni, v oktobru vrnil. Z izkupičkom 700-800 goldinarjev so se vraćali na dom, nakupili med potjo najpotrebnejše predmete, do pomlad so uredili in popravili dom, pa hajdi spet na pot. Prvo vrsto su Munci in Žezanci prodajali bruse, ki so jih kupovali v Brkinah. Na konjića so naložili 8-12 kosov in tovozila z njimi, kakor naš Martin Krpan daleč naokrog. Bruse so zamenjavali za živež, l. 1754 jim je pa na prošnjo Marije Terezije izdala posebno dovoljenje

za prodajo istrskega jesiha, da si zboljšajo svoj izredno slab gospodarski položaj. Na prodajo jesiha je Munci in Žezance, ki so izključno sami imeli kupčijo, škodo dovoljenje, opomnil neki trgovec iz Podgrada. Ta jim je s prva dal jesiha v prodajo in jih zalagal s špiritom, da so si kis tudi sami pripravljali. Kupčija je cvetela in Čiči so prepotovali s svojimi oslički skoro vse avstrijske dežele.

Žezanci se ločijo od Muncev po narečju, ki je sorodno rumunščini. Sicer so potomci Rumunov, ki so prišli v istrsko nekako v 16. stoletju. Pismeni jezik Žezancev je bil prvotno hrvaťski, zdaj občujejo s tujci v narečju kakor Munci.

Domovina nekdanjih jesiharjev je gorati istrski svet v Čičariji. Male in Velike Mune pa Žeze ali Žezane leže sredi nekaj starih prostranih gozdov nad Vodicanmi, Podgradom, železniško postajo Šapjanami in Raćo Vasjo. Start debeli bukovci gozdovi so danes posekani, mladše drevice obeta novim rodovom ka. več zaslužka z oglarjenjem in prodajo jesiha. Velike Mune leže sredi gole, kamnite planote in štejejo blizu 150 hiš. Trdno pranje hiše, krite z opeko in pobeljene, se ločijo od ostalih renejšjih istrskih vasi. Vas je snažna, še v potome je prešel hišinski gut starih prednikov, ki so videli po svetu, kako je treba skrbeti za dom in zdravje.

Vaščani so zgodovni, vredni, uslužni in dovtipni. Čuvstvenost iznevena iz njihovih pesmi, govoric vsebuje še markskatero slovensko besedo, saj tvori Čičarija; prehod Slovencev na Hrvatce.

Podoben je v Malih Munch in Žezanah, le da je tam svet renejšji. Stara silkovita noša je danes skoraj že izgnila, ljudje, kolikor ne najdejo zaslužka doma v drvarjenju, gredo za krumov v Trste, na Reko, Pulj, v istrske premogovine in po svetu. Odkar so izgubili njihovi vozikič z oslički iz naših vasi so svoje »nazore« in potrebe prilagodili skromnejšim gospodarskim razmeram. Industrijalizacija in pospešeni promet, ki je povezal oddaljene kraje, je pregnal v pozabljenje tudi šepave in glasne istrske jesiharje.

Preseljenje Nijemaca iz Južnog Tirola

London, 22 kolovoza. »Daily Express« doznaje da Hitler pregovara s Mussolinijem o mirnom rješenju pitanja 250.000 Nijemaca u južnom Tirolu. Njemačka manjina u južnom Tirolu se nada, da će ona u Anschlussu biti prva na redu, koja će se vratiti njemačkoj domovini. Medjutim je Hitler pokopao tu nađu svojom izjavom o vječnosti brenerске granice.

Hitler je navodno sam predložio Musselinju neka dopusti njemač-

kom stanovništvu južnog Tirola, da se sa svojom svojinom može vratiti u Njemačku.

Svaka financijska šteta koju bi Italija pretrpila bit će joj trgovačko-politički nadoknadjena.

Južnotirolski Nijemci bit će smještene na zaplijenjenim dobrima protunaciističkih elemenata u Austriji. »Daily Express« doznaje, da se već nekoliko tisuća Nijemaca iz južnog Tirola preselilo u Njemačku.

MUSSOLINI BO 18 SEPTEMBRA V TRSTU

Tržaški listi so objavili, da je obisk načelnika vlade doloćen za 18 in 19. septembra. Zaradi tega so fašistični funkcionarji stalno na delu, kako bi čim bolje pripravili za obisk. Oo tej priliki bo otvorjena razstava vseh javnih del tuđujski Krajinj, katero si bo ogledal tuđu Mussolini. Za obisk so izdali posebno strogi ukrepi za poselitve hiš, ki jih morajo za to priliko dostojno očepšati in očistiti.

ARETACIJA ITALIJANSKEGA DELAVCA

Gorica, avgusta 1938. (Aglis) - Iz Sv. Lucije sporočajo, da so v neki tamkajšnji gostilni aretirali italijanskega delavca, doma iz Brešje. Obdolžen je bil, da je v gostilni zabavljaj čez režiji; da je v miličnika, ki je prišel v isto gostilno razorožil in ga vrgel skozi gostilniška vrata, ter drugih kaznivih dejanj. Ovdeta je bil v zapore.

»PICCOLO« BO SISTEMIZIRAN PO NOVIH RASNIH NAČELIH

Tržaški »Piccolo« je prinesel kratko vest na prvi strani, da je Mussolini prejel v avdiciono direktorija »Piccola« Rina Alessia. Na tem položaju je že od l. 1918. kajda. Se te prišel v Trst. Alessia je poročal Mussolinju, da budo »Piccolo« u najkrajšem času sistemizirali po novih rasističnih načelih. Novo predureditev pri značilnih načelih. Novo predureditev pri značilnih načelih. Mussolini odobril. Te vse je prinesla tudi uradna agencija »Stani« Kakor je znano, »Piccolo« je v židovskih rokah in Teodor Mayer je njegov lastnik.

FOROKA

Dne 21 t. m. sta se poročila v Ljubljani g. Ivo Vinšavec in gđc. Marije Končnik iz Trsta. Čestitamo!

GORIŠKI KVESTOR JE POZVAL MIRENSKEGA ŽUPNIKA RADI PETJA

Goriški kvstor je pozval k sebi mirenškega župnika in zahteval od njega naj se končno preneha s slovenskim petjem v cerkvi, češ da je to samo v škodo asimilacije slovenskega življa, ki mora biti strogo in dosledno izvedena. Zahteval pa je od župnika tudi, da molči o tej njegovi zahtevi. Podobno se je zgodilo tudi raznim drugim župnikom, organizatom in pevovedom. Pevavali so jih h karabinerjem ali pevodstvom. Organizatom v štanderežu so svetovali, naj si preskrbi posebno dovoljenje za slovensko cerkevno petje od goriškega prefekta. Ako to dobi, da ga bodo pustili pri miru.

NALOGE UCITELJEV

Po dbrdo, avgusta 1938. (Aglis) - Po naših gorskih vaseh so razni fašistični funkcionarji vedno na neumorno delu, ker v majhnih gorskih vaseh nje drugega Italijana kot kaj učitelj, ki je tem dodeljena vsa služba za razne fašistične organizacije. Tako je tudi učitelj Stročil v Nemškem Rutu poverjenik raznih faš. organizacij ter ima nalogo, da zbere v njih vse kar jeze in gre, zlasti pa mladino. Zato pride zasleduje vsakega mladedega vaščana in ga skuša prepričati, kako potrebno je da se vpiše v faš. mladinske organizacije. Tako je pri nekem 17-letnem mladenci še tako daleč a objubilani, da mu je rekeli med drugim: »Če postaneš član boš lahko kradel in ubijal, pa ti nihče ne bo ničesar storil in te nihče ne bo zasledoval!« Mladenci pa mu je odgovoril, da se ne vpiše v organizacijo, ker za enkrat nima namena niti krasti in niti ubijati. Neke drugi mladenci pa, za katerim je šel celo na polje k delu, da bi ga pripravil lo tega, da pristopi v organizacijo, je objubil navdušenemu učitelju, da mu da 10.- lir, samo če ga vidi pri miru!

